

ВІДГУК

офіційного опонента професора кафедри філософії, соціології державного управління Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, доктора філософських наук, професора Глотова Бориса Борисовича на дисертацію Сили Владислава Григоровича на тему:

"Соціальна роль громади в умовах трансформації українського суспільства", поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії.

Актуальність дослідження соціальної ролі громади в умовах трансформацій українського суспільства визначається перш за все тими цивілізаційними зрушеннями, які докорінно трансформують усі сфери суспільного буття. У цих умовах загострюється проблема пошуку нових форм соціальної організації, що здатні підвищити ефективність громадських та державотворчих процесів в сучасній Україні.

Особлива значущість громади як соціального феномену зумовлена рухом України в напрямі розбудови соціальної держави та громадянського суспільства. Комплексне дослідження української громади, конкретизація її ролі в суспільних перетвореннях необхідні для вироблення ефективних стратегій суспільного поступу нашої держави.

В контексті пошуків дієвих моделей теоретичної репрезентації самоорганізації сучасного суспільства актуальним є перехід до дослідження малих і середніх форм суспільного буття, серед яких важливе місце відводиться громаді. Якраз тематика спільнот, філософський вимір якої нині є малодослідженим в Україні, виступає ефективним епістеміологічним полем відтворення та конструювання складних процесів соціальної реальності.

Важливість розробки теми посилюється також потребою відповідного переосмислення філософсько-методологічних засад розвитку місцевих громад в

Україні у світлі глобалізаційних процесів, притаманних новітній цивілізації. Надзвичайно актуальним і необхідним нині є поєднання безперечно цінного міжнародного досвіду, зарубіжних теорій та концепцій суспільного поступу зі специфічними поглядами на громаду, властивими вітчизняній соціально-філософській традиції.

Зазначене зумовлює дослідження проблеми соціальної ролі громад в умовах трансформації українського суспільства на рівень знакових філософських проблематик, поза розв'язанням якої стає неможливим аналіз цілого комплексу проблем в царині соціальної філософії, культурології, політології, державного управління тощо. Особливої гостроти вказаний чинник набуває на українських теренах, де суперечливий багатоаспектний і багатоступінчатий процес культурно-цивілізаційної ідентичності одночасно містить у собі елементи конкретно-історичного минулого, специфічного теперішнього і поліваріантного майбутнього. Майбутнє постає в його відкритості спектру можливостей, які реалізуються в діяльності людей. Минуле - історична ретроспектива культурно-цивілізаційної ідентичності українського народу остаточно не завершена, подальша її «добудова» неминуче змінить зв'язки, значення і смисли, які в майбутньому будуть включені в нові конструкції історичної цілісності.

Відтак, поєднання дослідження історичної ретроспективи соціальної ролі громад у наріжні етапи суспільного поступу українського народу із глибоким аналізом соціально-філософської проблематики громади, дозволило авторові здійснити системний соціально-філософський аналіз специфіки та соціальних функцій громади в умовах трансформації українського суспільства.

Структура дисертації, яка складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків зумовлена логікою дослідження. Це дало можливість дисертанту дослідити низку важливих питань, розв'язання яких передбачене метою та завданнями дослідження. Заслужують на увагу чітке визначення об'єкту та предмету дисертаційного дослідження, виразне формулювання завдань, які корелюються з елементами наукової новизни та висновками. У своєму дослідженні В. Сила детально проаналізував наукові

розвідки, присвячені осмисленню окресленої проблеми, у тому числі в царині міждисциплінарних досліджень.

У першому розділі автором ретельно досліджено зародження поняття громади у соціально-філософських шуканнях в історичній ретроспективі та в сучасну добу. Автор звертає увагу на надзвичайно різноманітний дослідницький арсенал центрального поняття дослідження та обґрунтовує потребу його тлумачення у площині перетину філософського, історичного, політологічного, соціологічного, правового, психологічного, культурологічного дискурсів.

Дисертантом ґрунтовно проаналізовані наукові праці в рамках декількох груп джерел: працях західноєвропейських філософів від античності до постмодерну; творах українських учених, котрі досліджували громаду як спосіб національної самоорганізації; наукових студіях, що містять концептуальне осмислення суспільних перетворень у сучасній Україні.

Відтак, методологічна база, обрана дисертантом для осмислення соціальної ролі громади в суспільних трансформується уявляється релевантною та глибокою з огляду на об'єкт, предмет та завдання дослідження. Синергетичний, соціокультурний, аксіологічний, феноменологічний та комунітаристський підходи дозволили сконструювати концепт громади як ефективної моделі теоретичної репрезентації самоорганізації вітчизняного суспільства. В той же час дослідження її соціальної ролі відкриває перспективи для розуміння специфіки сучасної соціальності, окреслення стратегій її майбутньої трансформації.

Обґрунтованим у вказаному смисловому контексті є розгортання авторської тези про те, що повноцінне урахування чинників буття української громади ґрунтується на принципах української філософії: національно-культурної ідентичності, антропоцентризму, моноцентризму, антеїзму, кордоцентризму, а також «закоріненості» поступу національної культури в межах визначеного геополітичного простору.

У другому розділі піддано аналізу філософське тлумачення громади в трьох різних дискурсах: перший - західний (європейський та американський), другий - східний (російський), третій - вітчизняний (український). Це дало

можливість виявити загальні тенденції, які впливають на осмислення соціальної ролі громади в Україні, а також установити національно-ментальну специфіку генези та структуру розуміння громади як соціокультурного явища. Саме такий підхід дозволяв виокремити зумовлену архітектонікою національного світорозуміння та світовідношення специфіку української філософії громади.

Дисертант доходить висновку, що західна традиція пов'язує проблематику громади з онтологічними перспективами, оскільки розглядає її у площинах опозиції уніфікованості чи гетерогенності соціального буття, при цьому роль концепту спільноти як теоретично-пізнавального «фрейму» у відтворенні та конструюванні соціальної реальності зростає.

Автором доведено, що у контексті східної російської філософії сформувалося релігійне тлумачення громади, а християнські ідеї любові до ближнього згодом знайшли реалізацію в російському колективізмі. Останній з одного боку, уособлює підтримку слабких членів колективу та здатність консолідації перед зовнішньою небезпекою, а з іншого - применшує та нівелює роль індивідуальної суб'єктності аж до зречення особистої свободи, встановлення диктату більшості. Громада-община визнавалася первісною формою побуту, яка втілює «вище», «істинне начало», проте з часом поступається суспільству та державі.

Автор зосереджує увагу на тому, що в українському світоглядному дискурсі громада здавна тлумачиться як особлива модель, архетип соціальної самоорганізації, позбавленої ієрархії та домінування. Адже бездержавність українського буття розставляла специфічні смислові акценти у розумінні суспільства: українські філософи розробляли концепцію не держави як політичної форми самовизначення українського народу, а держави-громади. Дисертант обґрунтовує, що роль громади українські філософи вбачали у збереженні національної ідентичності, опосередкуванні соціального життя і забезпеченні ефективності громадянського поступу.

У третьому розділі проаналізовано особливості трансформації українського суспільства в сучасну добу, визначено й охарактеризовано

світоглядно-філософський зміст чинників і перспективи вітчизняного громадянського поступу. Дисертант цілком обґрунтовано вказує, що з огляду на строкатість та мозаїчність суспільного буття, багату соціально-філософську спадщину українського народу, трансформацію українського суспільства доцільно розглядати крізь призму філософії поступу. Розмитість українських ідентифікаційних схем й аксіологічна невизначеність суспільних ідеалів, доводить автор, актуалізує потребу творення ідеалів нових, якими в умовах сучасної української реальності можуть виступити громадянство і громадянськість, які передбачають піднесення соціальної свідомості та активності, свободу і соціальну відповідальність. Лише за цих умов українська спільнота здатна буде в повній мірі зреалізувати ті масштабні завдання, які на сьогодні постали перед нею.

Важливим доробком автора, безумовно, є виділені на основі аналізу відносин «влада-громада» на різних етапах суспільного поступу історичні етапи провідної ролі українських громад у соціальних трансформаціях. Визначено, що роль громади (в широкому розумінні) полягає у впливі на процеси державотворення, визначенні стратегій суспільного поступу, культурно-цивілізаційної ідентифікації.

Ґрунтуючись на теоретичних інтерпретаціях соціального капіталу в західній та вітчизняній традиціях, беручи до уваги власний практичний досвід розвитку українських сільських громад, автор доводить, що громада як організаційне та раціонально-упорядковуюче начало здатна нагромаджувати соціальний капітал і тим самим створити сприятливе середовище для ефективних соціальних трансформацій на місцевому рівні шляхом самоорганізації та соціальної активізації громадян. Саме в громаді створюються можливості для повноцінної взаємодії з органами влади, реалізуються проекти соціальної дії, народжуються дієві стратегії соціального розвитку.

Враховуючи зазначене вище, дисертаційна робота Сили Владислава Григоровича «Соціальна роль громади в умовах трансформації українського суспільства» без сумніву є актуальною, самостійною роботою, що розглядає

одну із найбільш складних філософських проблем сучасності, корелюючись із цілим рядом досліджень суміжних галузей знання.

Разом з тим дисертаційне дослідження не позбавлене окремих недоліків, які обумовлені перш за все новизною та складністю досліджуваної проблематики:

1. Відповідно до поставлених завдань, дисертант обґрунтовано зосереджує увагу на порівняльному аналізі особливостей репрезентації феномена громади в зарубіжному та вітчизняному соціально-філософському дискурсі. Разом з тим поза увагою автора залишилися внутрішні розбіжності у соціальній перцепції громад по осі Схід-Захід. Соціально-філософське осмислення особливостей історичного поступу та регіональної ідентифікації дозволило б глибше проникнути у сутність аналізованого феномену.

2. Підрозділ 1.3. носить назву «Теоретико-методологічна засада дисертаційної роботи», в той час як розглядається методологія дослідження, а теоретичні засади розглядаються у попередніх підрозділах.

3. Ідеї громади як форми громадськості, що покликана до розбудови української держави вперше досліджується у праці П.Куліша «Книга буття українського народу».

4. Варто уточнити положення про те, що провідною ідеєю державного будівництва в Росії була ідея єдиновладдя і військово-технічної відповіді на виклики історії, що простежується аж донині.

5. Перспективні напрями подальшого дослідження соціальної ролі громади, на наш погляд, є такі: ініціативні форми співробітництва територіальних громад, бюджетна децентралізація, кластерні форми інтегрованої діяльності громад.

Однак висловлені зауваження та побажання аж ніяк не знижують цінності та значимості дисертаційного дослідження. Безперечно, доробок Владислава Григоровича Сили є самостійною, оригінальною, науковою працею. Положення і висновки наукової новизни одержані автором самостійно в процесі критичного, науково об'єктивного аналізу досліджень представників не лише соціально-

філософської думки, а й напрацювань інших галузей гуманітаристики з окресленої проблематики, про що свідчить список використаних джерел.

Результати дисертації практично апробовані і можна було б рекомендувати автору подати до Спеціалізованої вченої ради довідку про впровадження. Статті автора з досліджуваної тематики висвітлені у фахових філософських виданнях та виголошені у доповідях на авторитетних наукових конференціях.

Змістовна частина, структура, основні положення і висновки автореферату повністю відповідають тексту дисертації.

Відтак, це дає підставу оцінити кандидатську дисертацію Сили Владислава Григоровича як вагоме, комплексне та дійсно новаторське дослідження.

Дисертація Сили Владислава Григоровича «Соціальна роль громади в умовах трансформації українського суспільства» за спеціальністю 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії, відповідає вимогам передбаченим ДАК України та вимогам пунктів 11 та 13 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 423 від 07.03.2007, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук.

Офіційний опонент,
професор кафедри філософії,
соціології державного управління
Дніпропетровського регіонального інституту
державного управління Національної академії
державного управління при Президентові України,
д. філос. н., професор

Глотов Б. Б.